

ABSTRACTS

STUDIES

About Farkas GYALUI, his work and the message he conveyed to future generations

SONNEVEND, Péter

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 13–15.

The article is an introduction to and a recommendation of the study by Gyalui, F. first published in 1904 and included in the present issue of *Library Review*. Gyalui (1866–1952) worked at the university library of Kolozsvár (Cluj, in Romania) as a librarian, then from 1911 as the director of the library. Between 1901 and 1919, he was also a visiting professor at the University of Kolozsvár and contributed to the training of librarians. He formed his own rigorous concepts concerning the development of libraries, the training in librarianship and the publishing industry in Hungary on the basis of his knowledge of library systems in Western European countries. Many of his statements made 100 years ago are still relevant today.

About the future of Hungarian libraries

(this is a re-publishing of the study originally published in *Budapest Review*, issue No. 330, 1904.)

GYALUI, Farkas (1866–1952)

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 17–25.

The author gives an overview of the library systems of various countries in Europe (England, France, Italy, Germany, Austria) that have been fully established by the

end of the 19th century and have shown a vigorous development at that time. He then gives a few examples of countries in which – similarly to Hungary – for one reason or another, certain obstacles were hindering the development of libraries. Thus the concept of the ideal library system in Hungary is outlined with a number of references to foreign practices. He deals with the questions of library development from the point of view of financing and operating. He also presents his vision of the service-oriented library, the quality content and the ideal librarian.

According to Gyalui, the core mission of libraries should be the education of citizens. Libraries should promote the right attitudes that foster conscious and cultivated citizenship. Reading and learning should not be regarded only as a source of personal enrichment: learned citizens are for the benefit of the entire society. Thus the library system should be built upon the support of several players: the state, private societies, foundations and individuals. The state assumes the essential role of operating, supervising and financing the system, but local financial support (in the form of cultural taxes) is also necessary, as it is shown by examples of Western European countries. It is important to educate people in order that they like books and enjoy reading, but the pitfalls of the contemporary publishing industry striving to attract readers with valueless or clearly „harmful” books are to be avoided. A good library should not be too bureaucratic and over-regulated, and the ideal librarian should be highly educated, flexible and helpful to users. The development of these attitudes should be part of the training in librarianship.

Vitae parallelae – biographies in parallel

The lexicon editing work of János APÁCZAI CSERE and Péter BOD
KOZÁK, Péter

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 26–43.

The article presents the comprehensive works that represent the antecedents of today's lexicons via the works of two Transylvanian scientists. In the 16th –18th centuries, encyclopaedias and lexicons were different from what we mean by these terms today. The first „encyclopaedias” were primarily school manuals and not all of them aimed at comprehensiveness. Their authors were Calvinist theologians or Cartesian philosophers who, in possession of their own multidisciplinary knowledge, required that their students also learn about everything.

The author of the first Hungarian encyclopaedia was Apáczai Csere, J. (1625–1659). After having studied at Dutch universities, he returned to Transylvania and started teaching at the College of Gyulafehérvár (Alba Julia, Romania). His main work became the Hungarian Encyclopaedia, written in Hungarian language, with an introduction in Latin. This work reflects the natural sciences-based thinking of the 17th century. Apáczai selected the most important authors of his time and starting from the authors, he collected the scientific disciplines that he considered the most important: mathematics, natural sciences, some social sciences and theology. His intention was to teach sciences in the Hungarian language. He was planning to use his work as a textbook in secondary education, for students who completed their primary education in Hungarian. However, this project did not materialise and the work of Apáczai could not be widely used at schools at that time.

Bod, P. (1712–1769) is well known as the author of the first Hungarian lexicon. Like Apáczai, he also gained his encyclopaedic knowledge in the Netherlands. Returning home to Transylvania, he worked as a private pastor and librarian for the powerful Catherine Bethlen who devoted her life to the reformed church, charity activities and supporting education and culture in Transylvania. She also supported the publishing of Hungarian books, including the works by Bod. One of Bod's significant works aimed to explain the examples and allegories of the Bible („Hungarian lexicon for the understanding of the Holy Scripture”). The work gives an interpretation of 657 biblical expressions, arranged in alphabetical order. The most important work of Bod was the „Hungarian Athenas” covering the life and work of more than 500 Hungarian scientists. This was the first biographical lexicon in the Hungarian language. As the librarian of the famous library of Catherine Bethlen, he was collecting books and documents and also prepared a catalogue.

Both Apáczai and Bod published works with a broad coverage of sciences and contributed to the fostering of the Hungarian scientific language.

The Collection of Early Printed Books at the Eötvös Loránd University Library

FARKAS, Gábor

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 45–53.

The article presents the department of early printed and rare books of the University Library on the occasion of making available the special collection of 16th and 17th century books for public use in November 2003. Sixteen

of the most valuable books were displayed in the framework of an exhibition at the time of the opening.

The history of the University Library dates from 1561 when the first Jesuit monastery including a library was founded in Nagyszombat (Trnava, Slovakia). The University of Nagyszombat was founded in 1635. After the suppression of the Jesuits in 1773, the library became a state-owned entity. It was moved to Budapest in 1777 and occupied its current premises in 1876. The new catalogue of the library, including 11 main themes was completed in that year. In the collection, Hungarian and foreign books were separated, but they were arranged on the shelves by size, in order to save space.

The University Library joined the national early printed books program in 1990. In 2000, a separate unit, the Department of Early Printed Books was created in order to select, catalogue, preserve and make available for users all early printed books from the collection of the library. The library comprises 7200 early printed books, which means that this is the second largest such collection after the one at the National Library.

Reading models in the process of indexing and abstracting

KOLTAY, Tibor

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 54–58.

Reading – and usually repeated reading – of the full text of the document is the primordial part of the indexing work. Psycholinguistic research methods have established several, sometimes contradictory models of reading that, nevertheless, leave certain questions unclarified. The present article deals with some of the well-known aspects of reading related to the indexing of documents.

Reading with the purpose of indexing is different from reading for other purposes, as it is focusing on the identification and selection of key terms. The unique objective of the reading and understanding for documentation purposes is the analysis and interpretation of the primary document in order to generate surrogates right after the understanding. Reading in this sense is a very conscious and purposeful activity.

Consciousness must be associated with good reading skills as well as with significant practice. The most experienced the readers are, the most efficiently they will carry out the abstracting work. Reading for documentation can be described with verbal protocols and the article compares the outcomes of two studies conducted with this method.

Chaos theory and classification

GICZI, András Béla

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 59–82.

Chaos theory deals with the behaviour of certain dynamical systems that, under certain circumstances (most importantly showing sensitivity to initial conditions), demonstrate the phenomenon called chaotic motion. The author points out the wide range of fields where the model of chaos can be applied, including library classification. Through the analysis of the components of the three main theories of classification (science theory, linguistic theory, statistical theory), the author suggests that classification, as a dynamic structure and intellectual activity can be regarded as an open system characterised by chaotic behaviour.

The phenomenon of sensitivity to initial conditions (see the famous example of butterfly effect) brings up the question of differing outcomes from the predicted process. In the classification work, the expected outcome is the most precise definition of the content and the satisfaction of the users. Unforeseen differences can occur due to the shortcomings of the classification system (e.g. the UDC system does not match perfectly the structures of scientific disciplines) and due to human factors (errors). Chaos theory helps understand the origins of errors that may happen during any process. In the dynamical systems created by men, chaotic motion can be reduced by prevention and feedback.

FROM ABROAD

BROOKS, Sam: Hungarian research and scholarly information. (Translated by Hegyközl, I.)

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 83–95.

The Senior Vice President of EBSCO Publishing presents the latest news on the database package available for Hungarian libraries in the framework of the Hungarian national licence. The article covers such features as searchable citations, native pdf, EBSCO's linking capabilities, the abstracting and indexing work carried out by EBSCO staff, as well as the administrative function called EBSCOadmin. The author also explains the importance of multidisciplinary content, peer reviewed journals, unique titles, the measure of backfile expansion, and the overlap with leading bibliographical databases that are today's quality attributes for aggregated content services.

KOLTAY, Tibor: Librarians learning how to write. Hungarian perspectives

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 97–105.

In connection with the training in LIS in the USA, it has been observed that the current training programs do not provide the written communication skills required in the everyday work of librarians. There are only a few training institutions that offer relevant courses. According to many, students do not acquire appropriate writing skills during their training, and even those who are able to write well will not have the opportunity to gain the necessary experience for their prospective career in the LIS area.

Developing writing skills should be part of the teaching of research methodologies. The traditional approach according to which those graduates who have gained experience of a specific research area also have acquired the necessary skills to publish articles or scientific works must be rejected. Research and publishing the outcomes of research are tightly connected. Librarians are not exempt from this requirement. They are not only working with scientific literature, but they are mediating it to other users and from time to time they are publishing articles themselves.

Fortunately there are a few good examples of courses designed specifically for developing writing skills. But knowing the issues of LIS training in Hungary, not to mention the entire Hungarian higher education system, the massive availability of such courses seems to be a utopia. However, such training could be included in the system of further training of librarians. Practicing librarians should be able to write at least two types of documents: grant proposals and reports. Plenty of details and useful tips are provided in connection with these two types of documents.

MOHOR, Jenő: Expectations and doubts around the electronic book

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 106–118.

The article offers a comprehensive overview of e-book publishing. A typology of the current – but not very consistent – definitions is offered and some of the advantages and disadvantages of the e-book are listed. The author outlines the expected impact of e-books both on library services and on users' attitudes. Success or failure of the e-books also depends on the adaptability of the publishing industry that needs to overcome its tradi-

tional business models that simply replace the printed book with the e-book.

As the content of e-books is tightly connected with its media and devices, its use has not spread widely yet. Its current formats are far from being user-friendly. With the rapid development of new technologies, purchasing e-books means certain economic risks. Some legal issues also emerge with the use of e-books. For the moment, it is impossible to foresee whether these obstacles can be obviated and e-book publishing can become a booming industry in the near future.

BOOK REVIEW

NAGY, Attila: Turning your back on the future?

Literacy and cultural sociology study of secondary school pupils in Hungary. (Reviewed by Monostori, I.)

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 119–123.

KOLTAY, Tibor: Theory and practice of abstracting.

(Reviewed by Feimer, Á.)

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 124–128.

BORGMAN, Christine: From Gutenberg to the global information infrastructure:

Access to information in the networked world. (Reviewed by Koltay, T.)

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 129–135.

BROPHY, Peter: The library in the twenty-first century

(Reviewed by Koltay, T.)

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 136–140.

Challenge and change in the information society. Ed. by Susan Hornby and Zoe Clarke. (Reviewed by Koltay, T.)

Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004. no. 4. pp. 140–142.

SELECTED ACCESSION LIST OF THE LIBRARY SCIENCE LIBRARY

*Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004.
no. 4. pp. 143–157.*

FROM FOREIGN JOURNALS (ABSTRACTS)

*Könyvtári Figyelő (Library Review), vol. 14. (50.), 2004.
no. 4. pp. 159–231.*

„VILÁGHALLÓ” – A MEK egyedülálló szolgáltatása vakok számára

2004. március 4-én az Országos Széchényi Könyvtárban bemutatták a Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) „vakbarát” változatát és on-line felolvasó rendszerét, a „VilágHalló”-t. A „VilágHalló” rendszer segítségével az elektronikus könyveket és egyéb szövegeket vizuális információ nélkül használhatják a MEK vak és látáskorlátozott használói. Nem pusztán szöveget hallhatnak, hanem lapozhatnak, könyvjelzőt is elhelyezhetnek a „VilágHalló” segítségével. A vakbarát rendszer a vakokat, a csökkentlátókat és az idősebb korosztály olvasni vágyó tagjait szeretné a könyvélmények varázsához hozzásegíteni. Lesznek talán olyanok is, akik csak kedvtelésből, a változatosság miatt választják az olvasásnak ezt a formáját.

A rendszert az IHM-OM pályázati rendszerében 2003-ban dolgozták ki a MEK munkatársai. A fejlesztéseket „A magyar nyelvű beszéd-szintézis alkalmazásának szabványai on-line szövegfelolvasás” IHM K+F ITEM 2002, valamint a „Vakok és csökkentlátók számára kialakított navigációs felület és letöltési formátumok a Magyar Elektronikus Könyvtárban” IHM-ITP-2/E 2002 c. pályázatok keretében valósították meg.

A következőkben a sajtótájékoztató anyagát közöljük:

A „Vakbarát” Magyar Elektronikus Könyvtár és a VilágHalló on-line felolvasó rendszer

I. A Vakbarát Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK). (<http://vmek.oszk.hu>)

A MEK Egyesület, átgondolva látássérült olvasóinak helyzetét, az elektronikus könyvtárhoz vakbarát belépési oldalt hozott létre. A dokumentumok letöltéséhez egyszerű text formátumot, az erre alkalmas dokumentumokhoz pedig on-line felolvasási lehetőséget biztosít. Mind az on-line felolvasás, mind a text formátum kiinduló pontja az XML, a mára már nemzetközileg elfogadott szövegábrázolási szabvány. Tekintve, hogy ezek előállítására nagy munka, igyekeztünk minél szabványosabb formában, a Text Encoding Initiative (TEI) alapján elkészíteni, hogy később már gépi konverzióval kinyerhető legyen az e-book vagy más, később igényként felmerülő egyéb formátum.

Előzmények

A hálózati technológiák fejlődése a vak és csökkentlátó felhasználók számára kedvezőtlen irányba fordult a grafikus felületek térhódításával. Az eredetileg karakteres programokra kidolgozott fel-

olvasó (text to speech) programok segítségével a bonyolult képeket tartalmazó oldalakon már nem lehet eligazodni. Az egér mint fő navigációs eszköz, a vakok számára alkalmatlan. A fejlődés irányát követve a MEK is áttért összetettebb szolgáltatást nyújtó újabb technológiákra, de a látásérült olvasók nagy számára való tekintettel, egyidejűleg vakos használatra optimalizált belépési pontot is kíván nyújtani. Ezt a célt szolgálja a <http://vmek.oszk.hu> internet címen nyíló oldal, az on-line felolvasás lehetősége, valamint a text formátumban is feltöltött szövegek. Az így kialakított oldal egyben a gyengébb kapcsolattal rendelkező olvasók számára is előnyös a grafikus elemek kis száma miatt. A tervezés során derült ki, hogy a fejlesztésbe nem érdemes ma már belefogni az XML technológia alkalmazása nélkül. A logikai jelölőkkel ellátott szövegből ugyanis a letöltésre és felolvasásra szánt szövegek éppúgy előállíthatók konverzióval, mint a látók számára is alkalmas HTML oldalak, PDF fájlok, valamint a jövőben várható (esetleg váratlan) igények, mint pl. az e-book. Felhasználható a szöveg differenciált keresésre, újabb szöveggyűjtemény összeállítására is, sőt, ha szükségessé válik, akár braille-ben is kinyomtatható. A sokoldalú későbbi felhasználás egységes, lehetőleg nemzetközi szabványon alapuló szerkezeti meghatározottságot igényel. Erre a célra a TEI (Text Encoding Initiative) ajánlásai alapján készítettet a MEK minden dokumentumtípusra kiterjedő DTD-t (documentum type definition), amely a későbbiekben az OSZK egyéb digitalizálási projektjeiben is felhasználható. A DTD-t az Empolis Magyarország készítette, az IHM-ITEM pályázat keretében.

2. A VilágHalló on-line felolvasó rendszer

A VilágHalló nyílt forráskódú internetes on-line felolvasó rendszer, mely az interneten lévő szövegeket mesterségesen generált emberi beszéd formájában teszi hallgathatóvá. (Olvasásszakértők szerint ez a fajta felolvasás éppen mert személytelen, érzelmentes jobban hasonlít az olvasásra, mintha színész tolmácsolná a szöveget, mivel az olvasó saját maga értelmezheti a művet.) Jelenleg még kissé mesterkélta a felolvasó hang, de fejlesztőinek kitűzött célja, hogy a géphang minősége megközelítse, sőt elérje a természetes emberi beszédet. A VilágHalló mind filozófiájában, mind információtechnológiai megoldásában alapvetően eltér a képernyő-felolvasó szoftverektől, melyek használata esetén a felhasználók külön-külön gondoskodnak a szoftverkomponensek beszerzéséről és folyamatos frissítéséről, a szövegek letöltéséről, a kapcsolódó szerzői jogi követelmények betartásáról, a megfelelő tároló és processzor kapacitásról stb. Ezekkel szemben a VILÁGHALLÓ egy központilag menedzselte integrált On-line szolgáltatás, ami az elérhető szövegeket kombinált szöveg- és hangfolyamként juttatja el a hallgatóhoz (mint egy szövegrádió) egy speciális, erre a célra kifejlesztett hang-szöveg szinkronprotokoll (wow) segítségével. Ez biztosítja, hogy a szövegben navigálni, lapozni lehessen. Ez a megoldás szerzői jogi szempontból is előnyös, mert a szöveg nem jelenik meg önállóan a felhasználónál, nem töltheti le, nem mentheti el, és így mentesül sok szerzői jogi megkötéstől. Lehetőség van a kivételszó (nem úgy kell ejteni, ahogyan írva van), idegenszó, tulajdonnév kiejtésének központi kezelésére. A szoftver-komponensek és az internetes szövegállomány változásainak követését és a rendszerbe építését a szolgáltató végzi és teszi elérhetővé a felhasználók számára. Hogy csak a fontosabbakat említsük: a beszéde-

neráló motor fejlettebb verzióra cserélése (pl. több hangszín, állítható sebesség), az újabb motorok (pl. idegen nyelvű) beépítése, az elektronikus formában elérhetővé vált szövegek, szövegábrázolási standardok (pl. XML, TEI) használata, a számítógépes nyelvi elemzés új eredményeinek felhasználása. A VILÁGHALLÓ a tárolt szövegeket a felolvasásra legalkalmasabb formátumra hozza függetlenül attól, hogy milyen formátumban érhetőek el (HTML, ZIPHTML, TXT, ZIPTXT, MSWORD, RTF, XML, SGML) és a felolvasás szempontjából informatív, strukturális és nyelvi annotációkkal látja el (ilyenek pl. a mondat, bekezdés, versszak, fejezet, stb. jelölések vagy az akár ragozott – idegenszó illetve név helyes kiejtése). A szükséges szoftver és hardver komponensekről a felhasználónak még csak tudomást sem kell szereznie, a megfelelő CPU igényt, tárolási kapacitást és minden egyéb erőforrást a szolgáltatás biztosítja és így ezek költségei nem a felhasználót terheli. Elegendő egy vékony kliens programot letölteni és az internetre kapcsolódni, akár telefonvonalon is. Mindehhez a VilágHalló egy egységes közeget és a vakok által is könnyen, vizuális információk nélkül is kezelhető felhasználói felületet biztosít. Ez a felület személyre szabható, beállítható a legkedvezőbb megjelenés és a billentyűk, amikkel kezelni lehet. A felhasználói beállítások megmaradnak, míg a folytonosan fejlődő alkalmazás minden bejelentkezésnél frissül (Webstart). A felhasználói beállítások közül az egyik legfontosabb a „könyvjelző” funkció, mely lehetőséget biztosít arra, hogy ott folytassuk a könyvet, ahol abbahagytuk. (Egy átlagos méretű könyv felolvasása 12 órát venne igénybe.) Jelenleg a VilágHalló a Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) vakbarát oldalához kapcsolódik és az új MEK szövegeit olvassa.

Ehhez a Profivox beszéd szintetizáló motort használja. A MEK oldaláról a Világhalló szolgáltatást és a pályázat ismertetését a <http://mek.oszk.hu/egyeselet/palyazatok/vakbarat/> címen lehet elérni.

A ProfiVox magyar nyelvű beszédgeneráló szoftver (TTS, Text-to-Speech). Az eszköz közel 10 év fejlesztő munkájának eredménye, a BME Távközlési és Telematikai Tanszék kiemelkedő kutatói fejlesztették. Ma is folyamatosan fejlesztik, pillanatnyilag ez a legszebben beszélő magyar TTS motor. Nem ingyenes. Minden nyelven vannak TTS (Text-to-Speech) motorok, némelyik hangját szinte nehéz megkülönböztetni az emberi hangtól, a kevésbé jókat akár ingyen is el lehet érni.

A VilágHalló világviszonylatban is egyedülálló. A Szabály Informatikai Bt. által elindított, és az IHM kutatásfejlesztési pályázata által támogatott program keretében a K-PRO Kft. fejlesztette.

A szolgáltatás végleges verziója a <http://www.vilaghallo.hu> oldalról érhető el, innen tölthető le a használatához szükséges program a JAVA szoftverkomponensekkel együtt.

(Moldován István, OSZK levelezési lista, 2004. március 4.)

<http://mail.oszk.hu/cgi-bin/mailman/listinfo/oszk-l>